

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX 's-Gravenhage

Algemene Rekenkamer
T.a.v. Drs. A.P. Visser
Postbus 20015
2500 EA 's-Gravenhage

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Postbus 20901
2500 EX 's-Gravenhage

Ons kenmerk
IenW/BSK-2018/77912

Uw kenmerk
18001212 R

Datum

Betreft Bestuurlijke reactie verantwoordingsonderzoek 2017,
Infrastructuur en Milieu (XII)

Geachte heer Visser,

Uw rapport bij het jaarverslag Infrastructuur en Milieu 2017 is in goede orde ontvangen. In uw rapport doet u verslag van de resultaten van het onderzoek naar de verantwoording over begrotingshoofdstuk XII van de Rijksbegroting 2017. Allereerst dank ik u voor uw onderzoek en uw constatering. Verheugd constateer ik dat de Algemene Rekenkamer vaststelt dat de weergegeven financiële informatie in het jaarverslag op totaalniveau rechtmatig is en deugdelijk is weergegeven.

Hierna ga ik mede namens de Staatssecretaris puntsgewijs in op uw conclusies en aanbevelingen.

Beleidsresultaten

1. Kosten (ontmanteling) nucleaire installaties

Algemene conclusie in uw onderzoek naar de financiële zekerheidsstelling voor de ontmanteling van nucleaire reactoren is dat de regelgeving in opzet goed in elkaar zit doch ten aanzien van de uitvoering op onderdelen voor verbetering vatbaar is. Hieronder geef ik mijn reactie op het onderdeel financiële zekerheidsstellingen, mede namens de minister van Financiën.

U constateert dat de financiële zekerheidsstellingen in enkele gevallen afwijkt van de bedoeling van de wetgever. In dat licht wil ik graag benadrukken dat wet- en regelgeving op dit punt bewust de verantwoordelijkheid voor keuzes bij de vergunninghouder heeft gelegd. Daarbinnen is er ruimte voor de vergunninghouder om een op de situatie toegespitste, en tot op zekere hoogte flexibele, financiële zekerheidsstelling voor te stellen. Door de Minister van Financiën en mij wordt beoordeeld of het totale beeld voldoende zekerheid biedt dat de kosten van buitengebruikstelling en ontmanteling zijn gedekt. De financiële zekerheidsstellingen van de verschillende installaties dienen dan ook in het licht van de zeer verschillende omstandigheden te worden gezien.

U constateert verder dat de wet- en regelgeving geen kwantitatieve richtlijnen voorschrijft voor de te hanteren onzekerheidsmarges bij de ramingen, rentevoeten en verwachte rendementen. Ook dit hangt samen met de in de wet ingebouwde

ruimte en verantwoordelijkheidstoedeling. Wel biedt de regelgeving ruimte om richtlijnen te geven voor algemeen aanvaarde methoden. Uw constatering sluiten in zoverre aan bij het rapport van de hoog ambtelijke werkgroep nucleair landschap. In dit rapport werd aangegeven dat denkbaar is dat hier specifieke richtsnoeren voor komen – bijvoorbeeld het ECB-target voor inflatie – om hier meer uniformiteit en behoedzaamheid in aan te brengen. Samen met het ministerie van Financiën zal ik onderzoeken hoe in lijn met de constatering van de Algemene Rekenkamer hieraan opvolging kan worden gegeven.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IenW/BSK-2018/77912

Ik lees verder in uw rapport dat bij de beoordeling van de financiële zekerheidsstelling de beoordeling van de kostenraming meer zichtbaar moet worden gemaakt. Deze constatering neem ik er harte, en is een aandachtspunt dat ik oppak in combinatie met uw constatering over dossiervorming. In de dossiervorming van recente en toekomstige beoordelingen voor de financiële zekerheidsstellingen, zal onder meer de beoordeling van kostenramingen inzichtelijker worden gemaakt. Voor zover de constatering gaat over dossiervorming omtrent het goedkeuren van ontmantelingsplannen, heb ik uw constatering gedeeld met de ANVS, welke hiervoor verantwoordelijk is. Overigens is in het algemeen met de oprichting van de ANVS de kennis over (de kosten van) ontmanteling van nucleaire inrichtingen gebundeld waarmee de voorwaarden voor een goede archivering en dossiervorming aanmerkelijk zijn verbeterd.

Wet aansprakelijkheid kernongevallen.

De aanbeveling om zorg te dragen voor een systeem van periodieke herwaardering dan wel indexatie van de raming van maximale schade in geval van een kernongeval om het risico op onderverzekering van de aansprakelijkheid te beperken is door de Algemene Rekenkamer geadresseerd aan de minister van Financiën. Deze zal voor beantwoording zorgdragen.

2. Luchtkwaliteitsbeleid

De AR heeft in het kader van haar joint audit Air Quality onderzoek uit laten voeren door CE Delft en RIVM naar de emissiereductie en gezondheidswinst van een selectie van acht nationale NSL-maatregelen. Dat brengt de AR tot de conclusie dat op het terrein van luchtkwaliteit naar alle waarschijnlijkheid meer bereikt had kunnen worden met dezelfde hoeveelheid geld en dat met minder geld dezelfde emissiereductie bereikt zou kunnen worden als er vooraf inzicht was geweest in het effect van de afzonderlijke maatregelen.

Het NSL is opgezet als samenwerkingsprogramma van Rijksoverheid en medeoverheden en omvat een totaalpakket aan maatregelen die tot doel hebben de luchtkwaliteit te verbeteren (tijdig voldoen aan de EU-grenswaarden voor fijnstof PM10 en stikstofdioxide NO₂) en infrastructurele projecten mogelijk te maken. De luchtkwaliteit in NL is sinds de inwerkingtreding van het NSL aanzienlijk verbeterd. Uit de meest recente NSL-monitoringrapportage (2017) blijkt dat het aantal resterende overschrijdingen van de EU-luchtkwaliteitsnormen opnieuw is afgenomen t.o.v. voorgaande jaren. Er wordt thans een wijziging van het NSL voorbereid met een pakket aan extra maatregelen om de resterende knelpunten zo spoedig mogelijk weg te nemen.

Daarnaast wordt, in samenwerking met een groot aantal medeoverheden en maatschappelijke partners, een nieuw luchtplan opgesteld, met als doel een permanente verbetering van de luchtkwaliteit waarbij de gezondheid centraal staat. Bij het opstellen van het toekomstig luchtbeleid vindt de Staatssecretaris

het belangrijk te leren van de ervaringen met het huidige beleid. Daarom vindt op dit moment ook een beleidsdoorlichting van het NSL plaats.

De bevindingen uit uw verantwoordingsonderzoek zullen worden meegenomen bij de doorlichting en bij het opstellen van het toekomstig luchtbeleid. De AR doet specifiek de aanbeveling voor (tussentijdse) evaluatie, iets waar het nieuwe programma rekening mee zal houden. Bij de afweging over het in te zetten instrumentarium van dit programma zal gezondheid een prominentere plek krijgen. In dat kader is de analyse en de aanbeveling van de AR interessant. De aanbeveling om een duidelijke keuze te maken voor 1 berekeningsmethode om gezondheidsbaten van de nieuwe maatregelen te kunnen meten en te kunnen rangschikken naar kosten efficiëntie zal hierbij betrokken worden. Tenslotte wens ik u succes met de afronding van de joint audit Air Quality en zie ik uit naar het gezamenlijke rapport met bevindingen.

3. Risicogericht toezicht Inspectie Leefomgeving en Transport

De aandacht die u in uw onderzoek hebt besteed aan de organisatieverandering Koers ILT 2021 om te komen tot een organisatie die meer selectief, effectief en reflectief werkt, is zeer welkom. Ik heb hoge verwachtingen van dit traject als het gaat om het vergroten van het maatschappelijke effect van het werk van de ILT en het verheugt me dan ook dat u concludeert dat de ILT in het kader van dit traject flinke vorderingen maakt in de richting van risicogericht en informatie gestuurd toezicht. Tegelijkertijd deel ik uw constatering dat de ILT aan het begin van deze beweging richting risicogericht toezicht staat. De ILT heeft al flink wat stappen gezet, maar heeft ook nog een weg te gaan om de nieuwe koers door te vertalen naar de dagelijkse praktijk op de werkvloer.

Zoals u terecht constateert, betekent risicogericht toezicht niet automatisch dat er minder inspectiecapaciteit ingezet hoeft te worden. Ik deel ook uw analyse dat er bij risicogericht toezicht aan de voorkant van het proces wellicht zelfs meer capaciteit nodig is (ontsluiten van bronnen, analyse, programmering). De ILT heeft per definitie te maken met schaarse middelen, zeker gezien haar brede takenpakket. De insteek van de ILT is om door risicogericht en informatie gestuurd te werken haar beschikbare capaciteit selectiever en effectiever in te zetten om uiteindelijk maatschappelijke risico's te verkleinen. De ILT zal deze omslag voortvarend voortzetten. De eerste prioriteiten daarbij zijn de doorontwikkeling van de ILT-brede risicoanalyse (IBRA) en het opdoen van ervaring met de nieuwe manier van werken in de praktijk.

Uw beide aanbevelingen richten zich op de bevordering van de samenwerking tussen kerndepartement en ILT.

Ik zie uw aanbeveling om ervoor te zorgen dat het kerndepartement en de ILT gezamenlijk integrale afwegingen maken in het takenpakket van de ILT, waarbij oog wordt gehouden voor de eigen rol, taak en verantwoordelijkheid, als een steun in de rug. Ik zal er daarom op toezien dat de betrokkenheid van het kerndepartement nog meer dan nu al het geval is vorm zal krijgen, bijvoorbeeld bij de doorontwikkeling van de IBRA, het opstellen van de jaarplannen van de ILT en op het niveau van thema's (programma's).

Ook onderschrijf ik uw aanbeveling om te zoeken naar mogelijkheden voor het kerndepartement en de ILT om gezamenlijk op te trekken in het gebruik van data en databronnen voor het opbouwen van een sterke informatiepositie. Ik kan u

melden dat er op dit moment al mooie initiatieven lopen op dit gebied. Een concreet voorbeeld hiervan is het programma Anders omgaan met data, waarin alle onderdelen van het departement, inclusief de ILT, samenwerken. Doel van dit programma is om data gedreven beleidsontwikkeling te stimuleren. De samenwerkende datalabs van ILT, KNMI en RWS zijn nauw betrokken bij dit programma. Naast kennisdeling en kennisoverdracht vinden in het kader van dit programma ook heel concrete pilotprojecten plaats met datascience. Zo is recent een 'Datamatch luchtkwaliteit en smart/green mobility' georganiseerd, waarbij dataspecialisten van ILT, RWS, KNMI, RIVM en CBS samen hebben onderzocht hoe ze hun data kunnen combineren tot spreidings- en effectkaarten over luchtkwaliteit in Eindhoven.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IenW/BSK-2018/77912

4. Financiële informatie

Ik deel uw vaststelling dat de weergegeven informatie op totaalniveau rechtmatig is en deugdelijk is weergegeven. Bij drie artikelen ligt de maximale onzekerheid boven de rapporteringstolerantie. Conform de rijksbegrotingsvoorschriften is daarom de meest waarschijnlijke onzekerheid vermeld in het jaarverslag.

5. Bedrijfsvoering

a) Algemeen beeld

In het jaarverslag heb ik gerapporteerd dat in 2017 hard is gewerkt aan verdere verbetering van de bedrijfsvoering en dat deze inspanningen ertoe hebben geleid dat de bedrijfsvoering er – wederom – beter voorstaat dan een jaar geleden. Dit beeld stemt overeen met het samenvattend rapport van de Auditdienst Rijk over 2017. Bij de beeldvorming betrek ik ook de energie die is gestoken in de verhuizing naar de Rijnstraat en in de departementale herindeling.

In het jaarverslag heb ik gerapporteerd over een belangrijke constatering van de Auditdienst Rijk over 2017: "Het ministerie beheerst de grote financiële stromen goed. Voor de bevindingen over het financieel en materieel beheer uit 2017 geldt dat het ministerie wel maatregelen heeft genomen. De effecten van verbeteracties zijn deels zichtbaar. Er is een verbetering op het inkoopbeheer en het subsidiebeheer".

b) Voortgang op onvolkomenheden

Met instemming neem ik er kennis van dat de verbeteringen in het toezicht van de hoofddirectie FMC op de inkoopfunctie en in het inkoopbeheer bij de directie KLG niet langer als onvolkomenheid aangemerkt worden. Zoals gebruikelijk zal ik blijven rapporteren aan het Audit Committee over de voortgang op de onvolkomenheden.

Over de voortgang op de door de AR vastgestelde onvolkomenheden met betrekking tot de regie op de externe beheerder SAP, Subsidiebeheer (M&O-beleid) en prestatie verklaren bestuurskern heb ik gerapporteerd in het jaarverslag. Daarin heb ik o.a. aangegeven dat over de kwaliteit van de prestatieverklaringen periodiek wordt gerapporteerd aan de ambtelijke leiding, zoals u ook aanbeveelt in uw rapport. Op de regie op de externe beheerder SAP en informatiebeveiliging kerndepartement ga ik hieronder uitgebreider in.

Wat betreft SAP heeft de Directie Concern Informatievoorziening (DCI) ook in 2017 hard gewerkt aan de intensivering van de regierol op de externe SAP-beheerder. Een aantal punten noem ik in dit verband:

- Eind 2017 is het contract met de externe SAP-beheerder opengebroken wat de mogelijkheid biedt om opdrachten ook door derde partijen te gaan laten uitvoeren. De afhankelijkheid van de externe SAP-beheerder vervalt hiermee zodat er strakker gestuurd kan worden.
- In januari 2017 is gestart met een traject om een compleet inzicht te krijgen in de staat van de beveiliging van de SAP-omgeving. Doel was om een goed beeld te krijgen van de kwetsbaarheden en om de regie op de externe leverancier te versterken. Omwille van een objectief beeld heeft een externe partij het onderzoek uitgevoerd. Uit de scan zijn gedetailleerde bevindingen gekomen, waarvan de meeste (waaronder wachtwoorden- en wijzigingenbeheer) in het derde kwartaal van 2017 zijn opgelost. Ik ben blij dat de AR deze positieve stap heeft geconstateerd en complimenten daarvoor uitdeelt. Het gevolg van dit vergaande onderzoek is logischerwijs wél dat er (nieuwe) bevindingen worden geconstateerd.

Gelet op het voorgaande deel ik niet de constatering dat er onvoldoende voortgang is geboekt in 2017. Om de bevinding in 2018 op te lossen zal DCI periodiek een security scan laten uitvoeren om inzicht te houden in de kwetsbaarheden. Hiervoor zal een werkwijze worden vastgesteld (o.a. proces en risicoafweging) en afgestemd met de ADR, die DCI in staat stelt om in control te blijven en de externe leverancier scherp te houden. Echter, door de gevolgen van de digitale transformatie en de hieraan gerelateerde intensivering van de risico's, verwacht DCI dat er bevindingen zullen blijven worden geconstateerd. Deze zullen steeds voortvarend worden opgepakt.

Om onze ervaringen met de security scan interdepartementaal te delen, en ook om andere onderwerpen te bespreken en te delen met elkaar, organiseert DCI op 7 juni 2018 een interdepartementale bijeenkomst "Beheer de Toekomst" en is er interdepartementaal contact over het IenW-programma "Toekomst SAP".

Met betrekking tot informatiebeveiliging deel ik uw mening dat er op centraal niveau bij het kerndepartement op het gebied van governance en incidentmanagement nog stappen moeten worden gezet. Alhoewel er centraal actuele overzichten zijn van kritieke ketens en systemen is de sturing op bijvoorbeeld de werkprocessen, medewerkers en systemen veelal belegd bij diensthoofden binnen het departement. De diensthoofden zijn verantwoordelijk voor het inregelen van het eerstelijns toezicht op (informatiebeveiligings)risico's. Het tweedelijns toezicht ziet erop toe dat de diensthoofden het eerstelijns toezicht toereikend hebben ingeregeld en rapporteren daaromtrent aan de ambtelijke en indien nodig of gewenst aan de politieke top.

Uw aansporing om informatiebeveiliging nadrukkelijk aandacht te geven neem ik over. Ik zal prioriteit geven aan het bereiken van de gewenste governance, het incidentmanagement en de managementcyclus om het gewenste centrale zicht en grip op centraal niveau te borgen.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IenW/BSK-2018/77912

Tenslotte constateer ik met u dat de financiële informatie op orde is, dat de bedrijfsvoeringinformatie deugdelijk tot stand is gekomen en dat de bedrijfsvoeringinformatie voldoet aan de verslaggevingsvoorschriften.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ik wens u veel succes met de afronding van uw rapport.

Ons kenmerk
IenW/BSK-2018/77912

Hoogachtend,

DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT,

drs. C. van Nieuwenhuizen Wijbenga